

ДЕРЖАВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОЛЬОТІВ ПОВІТРЯНИХ СУДЕН ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ

Полянська А.Є.,

*аспірант кафедри конституційного і адміністративного права
Національного авіаційного університету*

Полянська А. Є. Державне забезпечення безпеки польотів повітряних суден цивільної авіації.

Стаття присвячена дослідженню системи державного регулювання та управління безпекою польотів, визначенню суб'єктів такої діяльності. Методологія дослідження спирається на методи документального аналізу і синтезу, порівняльного аналізу, об'єктивної істини, що дає змогу системно простежити вплив правового регулювання у сфері повітряного транспорту. В результаті констатовано, що державне регулювання є важливою складовою в забезпеченні безпеки польотів повітряних суден цивільної авіації. За умови належного правового регулювання буде забезпечений високий рівень безпеки польотів повітряних суден. Державна політика забезпечення безпеки польотів повітряних суден в цивільній авіації являє собою сукупність цілей, завдань, пріоритетів, принципів, стратегічних програм і планових заходів, які розробляються і реалізуються органами державної влади, що дозволяє державі досягти обумовлених цілей у авіаційній галузі, використовуючи правові, економічні, адміністративні та інші методи і засоби впливу, спираючись на ресурси, наявні в її розпорядженні. Особливістю вказаної державної політики є те, що, по-перше, вона тісно пов'язана як із зовнішньополітичними та й внутрішньодержавними процесами у країні; по-друге, має великий вплив на розвиток всіх соціально-економічних відносин; по-третє, забезпечується системою органів державного управління на чолі з главою держави; по-четверте, є досить динамічною та матеріально-витратною; по-п'яте, потребує постійного контролю та корегування з боку держави. Державне регулювання безпеки польотів повітряних суден цивільної авіації полягає у формуванні державної політики та стратегії розвитку, визначенні завдань, функцій, умов діяльності державних органів та використання повітряного простору України, застосуванні заходів безпеки авіації, прийнятті загальнообов'язкових авіаційних правил України, у здійсненні державного контролю за їх виконанням та встановленні відповідальності за їх порушення. Аналіз стану безпеки польотів та статистичних даних про авіаційні події в останніх публікаціях і дослідженнях.

Результати проведеного аналізу статистичних даних про авіаційні події, що сталися за останні шість років, свідчать про значне погіршення стану безпеки польотів під час проведення авіаційних робіт як за абсолютними, так і за відносними показниками аварійності.

Для підвищення рівня забезпечення безпеки польотів органи державної влади та суб'єкти авіаційної діяльності повинні вжити ефективних заходів для впровадження системи управління безпекою польотів згідно з вимогами ІКАО, Європейського агентства з безпеки польотів та Європейської організації з безпеки аеронавігації (Євроконтроль) [4, с. 117].

Ключові слова: Безпека польотів, цивільна авіація, державна політика.

Polyanska A. E. State flight safety of civil aircraft.

The article is devoted to the study of the system of state regulation and management of flight safety, the definition of the subjects of such activities. The research methodology is based on the methods of documentary analysis and synthesis, comparative analysis, objective truth, which allows to systematically trace the impact of legal regulation in the field of air transport. As a result, it was stated that state regulation is an important component in ensuring the safety of flights of civil aircraft. With proper legal regulation, a high level of aircraft safety will be ensured. The state policy of ensuring the safety of aircraft in civil aviation is a set of goals, objectives, priorities, principles, strategic programs and planned measures developed and implemented by public authorities, which allows the state to achieve its goals in the aviation industry, using legal, economic, administrative and other methods and means of influence, based on available resources. The peculiarity of this public policy is that, first, it is closely linked to both foreign and domestic processes in the country; secondly, has a great influence on the development of all socio-economic

relations; thirdly, it is provided by a system of public administration bodies headed by the head of state; fourth, it is quite dynamic and costly; fifth, it needs constant control and adjustment by the state. State regulation of flight safety of civil aircraft consists in the formation of state policy and development strategy, defining tasks, functions, conditions of state bodies and use of Ukrainian airspace, application of aviation security measures, adoption of mandatory aviation rules of Ukraine, state control over their implementation and establishing responsibility for their violation. Analysis of flight safety and aviation statistics in recent publications and studies.

The results of the analysis of statistical data on aviation events that have occurred over the past six years indicate a significant deterioration in flight safety during aviation operations, both in absolute and relative accident rates.

To increase the level of flight safety, public authorities and aviation entities should take effective measures to implement a safety management system in accordance with the requirements of ICAO, the European Aviation Safety Agency and the European Organization for the Safety of Air Navigation (Eurocontrol) [4, с. 117].

Key words: Flight safety, civil aviation, state policy.

Виклад основного матеріалу.

Цивільна авіація є складовою частиною єдиної транспортної системи України. Роль цивільної авіації в загальному транспортному комплексі визначається її можливістю забезпечити набагато більшу порівняно з іншими видами транспорту швидкість перевезень пасажирів, вантажів та пошти, що особливо виявляється під час виконання перевезень на великі відстані. Забезпечення надійного транспортного зв'язку між населеними пунктами, аеропортами, вантажними терміналами тощо вимагає чіткої координації роботи цивільної авіації з суміжними видами транспорту. Враховуючи розвинуту мережу аеропортів та аеродромів і водночас відсутність швидкісних трас наземних видів транспорту, цивільна авіація в межах України може бути достатньо конкурентоспроможною на ринку пасажирських перевезень.[9]

Україна як член Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) і держава реєстрації цивільних повітряних суден, держава розробника та виробника авіаційної техніки, держава експлуатанта взяла на себе зобов'язання забезпечувати безпеку цивільної авіації. Забезпечення безпеки цивільної авіації – комплексний процес, який передбачає забезпечення безпеки польотів, захист цивільної авіації від актів незаконного втручання [2, с. 86].

Підвищення рівня безпеки польотів досягається шляхом впровадження всіма суб'єктами авіаційної діяльності системи управління безпекою польотів та поетапної модернізації інфраструктури авіаційної галузі, пріоритетним при цьому є ефективна державна політика щодо забезпечення високого рівня безпеки польотів. [10]

Безпека польотів, як окрема категорія, на нормативному рівні визначається однозначно: безпека польотів – комплексна характеристика повітряного транспорту та авіаційної діяльності, яка визначає здатність виконувати польоти без загрози для життя і здоров'я людей. Авіаційна безпека визначається як захист цивільної авіації від актів незаконного втручання, який забезпечується комплексом заходів із залученням людських і матеріальних ресурсів.[10]

Під безпекою польотів повітряних суден цивільної авіації слід розуміти такий стан, за якого ризик заподіяння шкоди людині або завдання збитків майну зменшений до прийнятного рівня та підтримується на цьому чи більш низькому рівні через безперервне виявлення джерел небезпеки і контролю факторів ризику.

Формування вітчизняної державної політики щодо забезпечення безпеки польотів повітряних суден цивільної авіації має свою передісторію. Україна відкрила для себе нові горизонти у 1991 році, коли здобула незалежність. Попередній етап розвитку у теренах колишнього СРСР багатий здобутками, пов'язаними з цивільною авіацією, яку Україна почала розвивати на початку ХХ століття. Ще у 1923 році в Україні було створено авіакомпанію «Укравоздухпуть». Високі показники її роботи стали основою для об'єднання «Укравоздухпуті» з російським «Доброльотом». Так у 30-х роках народився «Аерофлот». Нова доба в історії цивільної авіації України розпочалася зі створення у жовтні 1992 року державного органу регулювання авіаційної діяльності – Укравіації, що співпало з започаткуванням ринкових відносин у цивільній авіації. Була дана свобода ініціативи, створенню нових національних авіакомпаній різноманітних форм власності [1].

Завдяки цьому авіації України вдалося уникнути повного краху в умовах різкого падіння обсягів перевезень на внутрішньому ринку, обмеженого правового поля для виконання міжнародних польотів. У вересні 1992 року Україна стала членом ІКАО, у травні 1993 року прийняла власний Повітряний Кодекс [5] та стрімко встановила повітряні мости з багатьма країнами світу. Європейська інтеграція є стратегічним пріоритетом для України, вже розроблено й ухвалено Національну програму інтеграції України до європейського союзу (ЄС). Обраний шлях передбачає багато змін у всіх сферах, включаючи й цивільну авіацію. У рамках загальної адміністративної реформи в Україні, початок якої співпав з прийняттям України 15 грудня 1999

року у члени Європейської конференції цивільної авіації, відбувається послідовне реформування системи управління цивільною авіацією.

Варто зазначити, що державний контроль за діяльністю суб'єктів господарювання, що здійснюють авіаперевезення, проводиться шляхом планових, позапланових, рейдових перевірок, які реалізують посадові особи органів виконавчої влади. Наглядову діяльність щодо додержання і застосування законодавства про безпеку руху на авіаційному транспорті, зокрема відповідність актів, які видаються всіма органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, вимогам Конституції України та чинним законам України здійснюють органи прокуратури України. Отже, до суб'єктів державного контролю належать Міністерство інфраструктури України, Державна авіаційна служба України, а нагляду за додержанням і застосуванням законів України про безпеку руху на авіаційному транспорті – органи прокуратури України. Крім того, слід звернути увагу, що органи виконавчої влади та органи прокуратури повинні взаємодіяти, а не підміняти один одного.[11]

Важливою складовою вітчизняної державної політики щодо забезпечення безпеки польотів повітряних суден цивільної авіації є її нормативно-правове забезпечення. Так, основу правового регулювання даної сфери державного управління складають [3]:

1. Повітряний кодекс України.
2. Кримінальний кодекс України.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення.
4. Закон України «Про державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації».
5. Указ Президента України «Про заходи щодо впорядкування діяльності з міжнародних повітряних перевезень товарів військового призначення та подвійного використання» 25.12.2003 року № 1488
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання Міжвідомчої комісії з авіаційної безпеки цивільної авіації» 09.06.2021 № 594

На підставі аналізу правового регулювання державної політики безпеки польотів повітряних суден цивільної авіації можна визначити її систему.

Отже, функціонування даної системи спрямовується у першу чергу на забезпечення безпеки польотів повітряних суден цивільної авіації шляхом впровадження згідно з вимогами Міжнародної організації цивільної авіації системи управління безпекою польотів усіма суб'єктами авіаційної діяльності. Діяльність усіх суб'єктів такої діяльності направлена на забезпечення прийняттого для держави рівня безпеки польотів експлуатантами повітряних суден та аеродромів, організаціями з технічного обслуговування повітряних суден, провайдерами аеронавігаційного обслуговування, розробниками та виробниками авіаційної техніки та авіаційними навчальними закладами.

У межах реалізації державної політики щодо забезпечення безпеки польотів повітряних суден цивільної авіації держава встановлює для всіх суб'єктів авіаційної діяльності вимоги щодо введення прийнятних для держави систем управління безпекою польотів з метою:

- визначення ризиків для безпеки польотів;
- забезпечення виконання коригуючих дій, необхідних для підтримання прийняттого рівня безпеки польотів;
- проведення постійного моніторингу та регулярної оцінки рівня безпеки польотів;
- постійного підвищення загального рівня безпеки польотів;
- чіткого визначення ієрархії відповідальності за безпеку польотів, у тому числі безпосередньої відповідальності за безпеку польотів з боку керівництва суб'єктів авіаційної діяльності.[9]

Значимо, що впровадження системи управління якістю польотів, як засвідчує досвід найбільш безпечних авіаційних компаній світу, дозволить значно підвищити рівень якості та безпеки польотів суден цивільної авіації шляхом впровадження активного підходу до державного управління якістю польотів, як найбільш ефективної форми регулювання діяльності цивільної авіації шляхом постійного виявлення та усунення ризиків при експлуатації повітряних суден, аеродромів, сертифікації персоналу, обслуговування повітряного руху, забезпечення льотної придатності.

Головним завданням державної політики забезпечення якості та безпеки польотів суден цивільної авіації є підвищення рівня безпеки польотів за рахунок впровадження системи управління якістю польотів всіма суб'єктами авіаційної діяльності. Впровадження системи управління якістю польотів повинно забезпечити сталі скорочення кількості авіаційних подій та людських жертв з одночасною модернізацією авіаційної галузі за всіма напрямками її діяльності.

Висновки.

Проаналізувавши наукові погляди та практичні підходи до безпеки польотів [6, с. 88], загальнотеоретичні підходи до визначення місця та ролі авіації у сучасних глобалізаційних процесах та ринкових

відносин [7, с.74] та рівень підготовки майбутніх пілотів [8, с.53] слід зробити висновок, що на сьогодні потребує науково-теоретичного осмислення ряд проблемних аспектів удосконалення державної політики забезпечення безпеки польотів, зокрема порядку розслідування авіаційних подій, безпека польотів на аеродромах, визначення оптимальних напрямів удосконалення системи медичного забезпечення польотів.

Таким чином, напрямки удосконалення державної політики забезпечення безпеки польотів повітряних суден цивільної авіації наступні:[12]

Удосконалення системи державного управління цивільною авіацією шляхом:

- корегування державної політики з питань забезпечення безпеки польотів;
- впровадження кожним суб'єктом авіаційної діяльності прийнятних рівнів безпеки польотів;
- управління ризиками в галузі цивільної авіації;
- впровадження європейських стандартів щодо виконання та забезпечення польотів.

Удосконалення системи розслідування авіаційних подій шляхом:

- розроблення нормативно-правових актів щодо розслідування та запобігання авіаційним подіям;
- створення інформаційного забезпечення системи управління ризиками безпеки польотів;
- організації науково-методичного центру безпеки польотів.

Впровадження системи управління безпекою польотів усіма суб'єктами авіаційної діяльності шляхом:

- розроблення нормативно-правових актів щодо впровадження системи управління безпекою польотів;
- впровадження системи обов'язкових та добровільних повідомлень авіаційного персоналу про небезпечні фактори безпеки польотів.

Удосконалення системи підтримання льотної придатності та заходи щодо модернізації парку повітряних суден шляхом:

- впровадження експлуатантами та організаціями з технічного обслуговування повітряних суден систем управління безпекою польотів;
- впровадження системи лізингу повітряних суден;
- спрощення митного оформлення запасних частин для забезпечення експлуатації та модернізації повітряних суден;
- розроблення та впровадження нормативно-правових актів щодо регулювання взаємовідносин експлуатантів повітряних суден, розробників та виробників авіаційної техніки.

Забезпечення безпеки польотів на аеродромах шляхом:

- впровадження систем управління безпекою польотів;
- розроблення та впровадження нормативно-правових актів щодо забезпечення безпеки польотів;
- модернізації інфраструктури аеродромів.

Удосконалення системи медичного забезпечення польотів шляхом:

- створення Центру профілактики, лікування та реабілітації здоров'я авіаційного персоналу;
- впровадження психофізіологічного тестування авіаційного персоналу;
- здійснення моніторингу медичного забезпечення польотів.[9]

Список використаних джерел:

1. Цивільна авіація України. Державна авіаційна адміністрація Міністерства транспорту України: веб-сайт. URL: <http://www.ukraviantrans.gov.ua/> (дата звернення 06.12.2021)
2. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію (ІКАО) від 7 грудня 1944 року. 84с.
3. Перелік нормативно-правових документів з авіаційної безпеки станом на 28.09.2021: веб-сайт. URL: <https://avia.gov.ua> (дата звернення 06.12.2021)
4. Бордунов В. Д. Международное воздушное право: учебное пособие НОУ ВКШ «Авиабизнес»; изд-во «Научная книга», 2006. 117 с.
5. Повітряний Кодекс України Документ 3393-VI, чинний, поточна редакція Редакція від 07.08.2020, підстава 759-IX
6. Токарев В.І., Касперович Г.Й., Карпенко М.В. Безпека польотів: Навч. Посібник. Національний авіаційний ун-т. Київ : НАУ, 2004. 88с.
7. Франчук Г.М., Ісаєнко В.М. Екологія, авіація і космос: Навч. посіб. для студ. ВНЗ / Національний авіаційний ун-т. Київ : НАУ, 2005. 74 с.
8. Зеленська Л.М. Методика навчання дисципліні «Безпека польотів» майбутніх пілотів у вищих навчальних закладах : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Харків, 2006. 53 с.

9. Т.Є.Висоцька. Напрями вдосконалення державної політики забезпечення безпеки польотів повітряних суден цивільної авіації. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток». 2012. №11. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=510> (дата звернення 06.12.2021)
10. Актуальні питання щодо законодавчого забезпечення розвитку цивільної авіації: вебсайт. URL: <https://nau.edu.ua/site/variables/docs/docsmenu/studnauka/polit2013/tezy> (дата звернення 06.12.2021)
11. Перелік регуляторних актів: веб-сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/content/perelik-regulyatornih-aktiv.html?PrintVersion> (дата звернення 06.12.2021)
12. Гусар О.А. Адміністративно-правова організація персоналу цивільної авіації. Вебсайт URL: http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/16959/1/DIS_O.%20Husar%20%20.docx